

Selvbestemmelse og afhængighed i et miljøpolitisk perspektiv

Færøernes rolle i verden

Artiklen fokuserer på miljø, klima og bæredygtighed, og hvordan vi kan forstå Færøernes situation og rolle i en ny verdensorden, hvor de miljø- og klimamæssige samt geopolitiske forudsætninger bliver mere uforudsigelige. For at kunne håndtere disse samfundsmæssige udfordringer er det nødvendigt

med analytiske værktøjer, der muliggør analytisk sondring mellem de politisk/ideologiske og de miljømæssige/materielle dimensioner af Færøernes miljøpolitiske situation. Artiklen adresserer således spørgsmålet om selvbestemmelse og afhængighed fra et miljøpolitisk perspektiv.

Færøernes miljøpolitiske situation

Hvordan skal vi forstå Færøernes situation og rolle i forhold til den globale miljøkrise og udfordringerne med bæredygtighed? Spørgsmålet trænger sig mere på med de hyppigere rapporter om drastiske scenarier for klimaændringer. For eksempel scenarier for de havstrømme, der har defineret den færøske humangeografi siden landnam. Samtidigt er det blevet tydeligt, at ikke kun de miljø- og klimamæssige forudsætninger, men også de geopolitiske forudsætninger for et liberalt velfærdssamfund i stigende grad bliver ustabile og uforudsigelige. Der er tydeligvis brug for nye fortællinger, hvor spørgsmål som resiliens og afhængighed i miljømæssigt perspektiv i langt højere grad synliggøres og kan diskuteres.

Fortællingen om Færøerne, set i rigsfællesskabets lys, er oftest fortællingen om de grønne (nu også ”grønne” i overført betydning), naturskønne og små øer i det store hav. Denne artikel er et forsøg på at forholde sig både til nogle af de dominerende fortællinger, eller narrativer, både udefra og indefra, der udgør kamppladsen om vejen fremad, samt at sammenholde disse fortællinger med de kvantificerbare materielle aspekter af miljøkrisen i færøsk sammenhæng.

Ligesom det er gældende i andre lande, sætter den globale miljødiskurs i stigende grad sit præg på både den offentlige og politiske dagsorden i Færøerne, hvor det internationale samfund, fortrinsvis i FN-regi, opstiller de formelle målsætninger. For eksempel i form af de 17 verdensmål for bæredygtig udvikling, eller i de klimaaftaler som er blevet forhandlet på de årlige internationale klimatopmøder i henhold til FN's klimakonvention (UNFCCC). Disse årlige såkaldte COP-møder (Conference of the Parties) har fundet sted siden konventionen trådte i kraft i 1994. I 2015, til COP21, forhandlede for eksempel den såkaldte Parisaftale på plads, der forpligter de deltagende lande til at modvirke den globale opvarmning og holde den globale temperaturstigning under

RAGNHEIÐUR BOGADÓTTIR

Ph.d., lektor i
samfundsvidenskab,
Fakultetet for historie og
samfundsvidenskab,
Fróðskaparsetur Føroya,
ragnheidurb@setur.fo

2 grader celsius. Færøernes position i denne internationale miljøpolitiske sammenhæng er, at man er med fra sidelinjen. Færøernes parlament vedtog i 2009 en klimapolitik, og ligeledes meddelte Færøerne også Danmark, at der ikke skulle tages territorielt forbehold for Færøerne i forbindelse med tiltrædelse af Parisaftalen. Færøerne kom således med i Parisaftalen efter en model, hvor Færøerne selv fastsætter sine målsætninger på klimaområdet. Parisaftalen markerede, i hvert fald på papiret, et skifte i international klimapolitik, hvor både lande som Kina og USA underskrev aftalen. Ligeledes kom der i kølvandet på Parisaftalen et stort internationalt fokus på den grønne energiomstilling, og man kunne i flere lande og regioner observere en markant stigning i investeringer i vedvarende energinfrastruktur. Parisaftalen kan ses som et resultat af en årtier lang politisk proces, hvor diskussioner og forhandlinger omkring den naturvidenskabelige kendsgerning, at udledninger af drivhusgasser kommer til at forandre Jordens klimasystemer, begyndte at munde ud i en tydelig global løsningsmodel. Denne løsningsmodel indebærer implicit en forståelse af at klimakrisen kan løses gennem investeringer i vedvarende energinfrastruktur. For at illustrere, hvordan disse globale målsætninger og løsningsmodeller udspiller sig lokalt, belyses videre i denne artikel, hvordan det globale prompt til ”grøn” eller ”ren” energiomstilling fra det internationale samfund konkret har udspillet sig i færøsk sammenhæng.

➤ Ligesom det er gældende i andre lande, sætter den globale miljødiskurs i stigende grad sit præg på både den offentlige og politiske dagsorden i Færøerne

Når de mulige løsninger definerer problemerne

I FN-regi omtales miljøproblemstillingen ofte som ”triple planetary crisis” eller den tredobbelte planetære krise. Det vil sige, at problemerne med biodiversitet, klima og forurening tilsammen udgør den planetære krise, verden befinder sig i. Med begrebsliggørelsen af den tredobbelte planetære krise italesættes samtidigt det problematiske i, at disse tre kriser; biodiversitet, klima og forurening, ofte, især i policy-sammenhæng, opfattes og behandles isoleret. Problemerne med biodiversitet, klima og forurening kan og bør ikke forstås i isolation, men er tre dimensioner af samme sammenviklede krise.

Af disse tre dimensioner af den globale miljøkrise er det kun klimakrisen, der endnu er blevet oversat til nogen mærkbar formaliseret politisk handling og strategi i Færøerne. Dette i form af den såkaldte grønne energiomstilling. Det ville være naturligt at argumentere for, at det er klimakrisens alvor, der har fået gang i den grønne omstilling. En anden forklaring kan findes i, at det var muligt at gå i gang med den grønne energiomstilling i Færøerne, fordi løsningsmodellerne allerede var etablerede. Som den hollandske politolog Maarten A. Hajer (1995) i sin banebrydende analyse af miljøpolitik formulerede det for tre årtier siden, kommer løsningen på problemet nemlig forud for den politiske konstruktion af problemet. Med andre ord: Den dominerende

opfattelse og forståelse af hvad den globale klimakrise er, er et resultat af, hvordan den diskursivt er konstrueret ud fra de dominerende forestillinger om, hvordan klimaproblemet skal løses. Klimakrisen kan først vedkendes som et samfundsproblem, der skal adresseres politisk efter, at den diskursivt er konstrueret i forhold til de politisk gangbare og økonomisk fordelagtige løsninger, man ønsker at udføre for at løse den. Denne løsning er som bekendt massiv investering i vedvarende energiinfrastruktur. Alternative løsningsmodeller, som reduktion i energiproduktion og -forbrug, har hidtil ikke haft samme diskursive gennemslagskraft.

Den færøske energiomstilling

I kølvandet på COP15-mødet i København, der for alvor satte klimaproblematikken på den politiske og offentlige dagsorden, vedtog Færøernes parlament i 2009 enstemmigt en erklæring om at sænke landets totale drivhusgasudledninger med 20 pct. i forhold til baseline-året 2005 frem til 2020. I 2015 fik det kommunale energiselskab SEV det Nordiske Råds natur- og miljøpris for sin strategi for henimod 2030 at opnå 100 pct. fornybar elproduktion på land. Forbeholdet ”på land” har stor betydning i færøsk sammenhæng, fordi en forholdsvis stor del af den totale færøske energikonsumption foregår på havet; fiskeri, transport med mere. Eftersom der ikke findes teknologiske løsninger på denne meget store del af det færøske energiforbrug, har det hidtil ikke været omfattet i problemformuleringen, som den færøske energiomstilling skal adressere. Dog er der nu arbejder og initiativer i gang med analyser af energiforbrug i den industrielle fiskerisektor og begyndende diskussioner om mulige omstruktureringer i forhold til energiforbrug og udslip (f.eks. Sjókovin/Blue ressource, 2024). Forbeholdet ”på land” viser, at når man i Færøerne har talt om energiomstilling, så har man reelt set kun haft fokus på en mindre del af energisystemet, nemlig elproduktionen (dette er selvfølgelig ikke kun gældende i Færøerne, men generelt for strategier for energiomstilling). Fra starten omfattede ambitionen for den grønne omstilling i Færøerne derfor kun op imod måske cirka 15 pct. af energisystemet. Fortællingerne, narrationen af den grønne omstilling, har derimod fordret den opfattelse i offentligheden, at der har været tale om en strategi for grøn omstilling af hele det færøske energisystem.

Hvis vi ser nærmere på målsætningen om 100 pct. vedvarende energi på land, det vil sige 100 pct. fornybar elproduktion, og hvad den indebærer, kan man sige, at den færøske energiomstilling er nået forholdsvis langt i forhold til ambitionen. Med den infrastruktur der allerede var (i form af vandkraftværker) og de investeringer, der er lavet i vedvarende energiinfrastruktur det seneste årti, har man formået at øge den vedvarende energiproduktion. Ifølge energiselskabet SEV var den totale elproduktion i Færøerne i 2024 således 480 GWh, hvoraf mere end halvdelen, 56,6 pct., var vedvarende (SEV, 2025). Når det kommer til omstilling i energiforbrug, viser statistikken, at det hovedsagelig er ændringer i forbrugsmønstre såsom investeringer i opvarmning (varmepumper, jordvarme og så videre) samt transport (el-biler), der udgør omstillingen

til vedvarende energi. Derimod vokser det fossile energiforbrug stadig i den industrielle sektor (Umhvørvisstovan/Faroese Environment Agency, 2024).

Tager man udgangspunkt i klimaproblematikken er resultaterne for den færøske omstilling dog ikke imponerende. I 2023 var 89 pct. af den samlede energiproduktion i Færøerne stadig baseret på fossil energi (Umhvørvisstovan/Faroese Environment Agency 2024). Ifølge Færøernes Statistik var det samlede forbrug i 2023 af fossile energikilder 301.019 ton, mens det i 2005 (baselineåret for reduktionsmålene) var 247.191 ton (Hagstovan/Statistics Faroe Islands, 2025). Det svarer til en vækst i brugen af fossile energikilder på mere end 20 pct. Set i forhold til reduktionsmålet vedtaget i Færøernes parlament i 2009, som nævnt indledningsvis i dette afsnit, på 20 pct. har man altså i stedet haft en vækst på mere end 20 pct.

Den færøske grønne omstilling i sin helhed (det vil sige grøn omstilling af hele samfundet og ikke kun elproduktionen) fra 2015 frem imod 2030, må derfor siges hidtil at have været noget af en fiasko i forhold til reduktionsmålene fra 2009, og noget nær en katastrofe i forhold til målsætningerne i Parisaftalen (Bogadóttir, 2025b). I forhold til mulighederne for energi- og elproduktion i Færøerne, har den grønne energiomstilling eksperimenteret med og er startet med opbygningen af en vedvarende energiinfrastruktur i det færøske landskab, der i hvert fald potentielt muliggør lokal, uafhængig elproduktion i Færøerne, hvilket nok burde være bedømmelseskriteriet for succes. Komplexiteten og arten af den udfordring det er at opnå lokal, vedvarende, retvis og bæredygtig energiproduktion i Færøerne, er sjældent blevet italesat i de dominerende fortællinger, der mest har fokuseret på succes-narrativer og quick-fix løsninger (for en mere nuanceret og holistisk forståelse af de samfundsmæssige og menneskelige dimensioner af og muligheder for energiomstilling, se f.eks. Watts, 2018). En af hovedudfordringerne er, at løsningsmodellerne meget snævert bliver defineret af profitorienterede virksomheder og udelukkende fokuserer på teknologiske løsninger (Hajer og Versteeg, 2018)

Økologisk modernisering som officiel strategi for bæredygtig udvikling

Den færøske officielle strategi for grøn eller bæredygtig omstilling befinder sig således meget snævert indenfor den tilgang til bæredygtig udvikling, der går under betegnelsen "økologisk modernisering". Økologisk modernisering fordrer ideen om, at bæredygtighed kan opnås gennem integration af miljøvenlige principper, og teknologisk innovation i den nuværende moderne samfundsmodel og således skabe balance mellem økonomisk vækst og miljøbeskyttelse (Spaargaren og Mol, 1992; Mol og Spaargaren, 2000). Denne tilgang til bæredygtig udvikling ses tydeligt i begreber som "bæredygtig vækst" eller "grøn vækst" som har været centrale for eksempel i diskussionerne og legitimeringen af den grønne energiomstilling i Færøerne. Tilgangen med økologisk modernisering passer derudover meget fint ind i den forståelsesramme, der opstiller de miljøpolitiske dilemmaer i kategorier af enten fordelings- eller

værdipolitik. I denne forståelsesramme kan vi for eksempel fortsætte med at tænke energiproduktion med et fossilt tankesæt, det vil sige et tankesæt der udgår fra, at energiproduktionen skal fortsætte med at vokse i det uendelige (Bogadóttir 2025a; Schmelzer og Büttner, 2024), mens vi gennem værdipolitiske diskussioner og kampe kan få klemmt ”miljøvenlige principper og teknologi” ind i denne proces. I politisk praksis bliver miljøinitiativer implementeret i fald, der kan opstilles et økonomisk/finansielt rationale eller incitament, og bæredygtighedsinitiativer bliver i denne forståelsesramme en udgiftspost, der konkurrerer med andre sektorer i velfærdsstaten om de knappe (penge) ressourcer, der skal fordeles. Miljø- og bæredygtighedsinitiativer ender derfor oftest med at blive opstillet som noget, der kun kan vedtages politisk på bekostning af velfærden.

➤ ➤ **Økologisk modernisering fordrer ideen om, at bæredygtighed kan opnås gennem integration af miljøvenlige principper og teknologisk innovation i den nuværende moderne samfundsmodel og således skabe balance mellem økonomisk vækst og miljøbeskyttelse**

De grønne øer med det sorte klimaaftryk

Fortællingen om Færøerne, set i rigsfællesskabets lys, kan forstås som en konstant forhandling mellem det ydre og det indre, hvor identitet skabes i relationen og i handling mellem aktører, gennem udveksling og anerkendelse. Fra færøsk side italesættes ofte erkendelsen af, at færinger må forholde sig til at blive observeret, fortolket og forstået som metropolens og modernitetens ”Anden” og indgå i fortællinger der forsimples og stereotypiserer samt inspirerer forestillinger om det utopiske/dystopiske, centrum/periferi, civilisation/barbari (Simonsen, 2019).

Således bliver også diskussionen om miljø og klima i Færøerne nemt forviklet ind i denne binære kolonialistiske fortolkningsramme, hvor Færøerne ligger et sted ”mellem modernitet og tradition” (Nolsø og Hermansdóttir, 2025). Fortællingen om Færøerne bliver ofte en fortælling om det grønne øsamfund, der har kombineret modernitet og tradition, hvor buldrende økonomisk vækst går hånd i hånd med årtusindelange traditioner som hvalfangst og kædedans, der holdes i hævd eller i hvert fald, end så længe, har ”overlevet” moderniseringen. Bagsiden af denne fortælling er det konservative, religiøse og tilbagestående Færøerne, der nægter kvinder retten til abort, homoseksuelle borgerlige rettigheder og så videre (Hermansdóttir, 2022; Nolsø og Hermansdóttir, 2024; Gaini, 2011; Skorini o.a., 2022).

Denne dobbeltfortælling har også været en del af årsagen til, at den dominerende fortælling om og i Færøerne længe har været, at det færøske samfund er bæredygtigt i miljømæssig forstand. Det er en integreret og veletableret del af den officielle repræsentation af Færøerne udadtil og i international kommuni-

kation, at færinger lever af naturen eller lever særligt tæt på, af eller i naturen, uden at det er nødvendigt at forklare, at denne nærhed til naturen er set i forhold til "de moderne". Dem, der definerer, hvad Færøerne som "den Anden" er.

I forhold til de indikatorer og etablerede målsætninger det internationale samfund har opsat for miljø og klima, er Færøerne meget langt fra at være "grønne". Målt på for eksempel udslip af væksthushasser per capita eller materialeforbrug per capita ligger Færøerne mellem to til fire gange højere end en gennemsnitlig EU-borger eller Verdensborger (Bogadóttir, 2025a; 2025b). Disse indikatorer, på høj industriel aktivitet og højt energi- og materialeforbrug, er en vigtig del af den færøske fortælling og identifikation som et moderne og liberalt velfærdssamfund. Disse karakteristika har været (og bliver stadig) opfattet som klare tegn og indikatorer for modernitet og fremgang. Samtidig som energi- og materialeforbrug er vokset, viser andre undersøgelser, at hvis vi ser på indikatorer for selvforsyning indenfor kritiske områder som for eksempel energi eller fødevarer, ligger Færøerne forholdsvis lavt. Undersøgelser af selvforsyning og lokalt producerede fødevarer i Færøerne viser, at det traditionelle og uformelle land- og havbrug udgør en forholdsvis stor, og forholdsvis bæredygtig produktion af fødevarer (Bogadóttir, 2020), men denne produktion udgør stadig en meget lille del af den samlede fødevarekonsumtion eller forbrug. En rapport fra 2022 (Ormstrup Vestergård o.a., 2022) beregner Færøernes "selvforsyningsgrad" til 22 pct. Det vil sige, at Færøerne kun er 22 pct. selvforsynende med fødevarer. Grønland har ifølge samme rapport en selvforsyningsgrad på 17 pct., mens Island har en selvforsyningsgrad af fødevarer på 53 pct. Med andre ord er Færøernes kritiske infrastruktur på de fleste områder (hvis ikke alle) gennem det seneste halve århundrede blevet langt mere afhængig af energi- og materialestrømme, der kommer udefra. Disse materialestrømme er betingede af både miljømæssige og politiske forudsætninger, som færøske beslutningstagere sjældent har stor indflydelse på. I en verden hvor magtpolitikken ekspanderer, bliver det tvingende vigtigt med begreber og analytiske værktøjer, der i langt større grad synliggør hvilke miljømæssige og politiske forudsætninger, kritisk færøsk infrastruktur såsom energiproduktion og fødevarer bygger på.

 I forhold til de indikatorer og etablerede målsætninger det internationale samfund har opsat for miljø og klima, er Færøerne meget langt fra at være "grønne"

Selvstændighed og afhængighed – men af hvad og hvem?

Hvis vi vender tilbage til udgangspunktet og gentager spørgsmålet om, hvordan vi skal forstå Færøernes rolle og situation i forhold til den globale miljøkrise, har formålet med denne diskussion været at belyse, hvorfor der er brug for nye fortællinger og analytiske redskaber til at skabe forståelse for og adressere de udfordringer miljø- og klimakrisen, indebærer. Helt fundamentalt er levende væsener, organismer såvel som samfund afhængige af sine

omgivelser, af sit miljø i bredeste forstand, for overlevelse og trivsel. Vi kan konstatere, at Færøerne igennem det seneste halve århundrede har gjort sig meget afhængig af energi- og materialestrømme udefra, samt at kontinuiteten af disse energi- og materialestrømninger er betinget af politiske relationer og beslutningssfærer, der til meget stor del ligger uden for færøsk indflydelse. Hvordan ville Færøerne klare sig, hvis disse strømninger blev afskåret i morgen? Svaret er uvist, men spørgsmålet, der blev opfattet som irrelevant for kun et par år siden, trænger sig stadig mere på. Visse spekulationer er dog mulige. For eksempel praktiseres traditionelt jord- og havbrug stadig i relativt stort omfang i Færøerne og er ofte baseret på ikke-industrielle metoder, hvilket muliggør produktion af relativt store mængder fødevarer (Bogadóttir, 2020), men med lille økologisk aftryk (inklusive klimaaftryk). De store frustrationer om den manglende ”udvikling” i landbruget i Færøerne kan i en ny fortælling, der er bedre tilpasset fremtidens udfordringer, forstås som et meget privilegeret udgangspunkt. Dette set i forhold til situationen i Danmark for eksempel, hvor omstillingen til bæredygtigt jordbrug kræver massiv omlægning operationaliseret i den såkaldte Grønne Trepert.

Hidtil har den bredere debat og politik vedrørende den færøske grønne omstilling udelukkende haft fokus på vedvarende elproduktion og har været helt og aldeles koblet fra diskussioner om biodiversitet og forurening. Desuden har fokus udelukkende været på teknologiske løsninger, hvilket udelukker alternativer og initiativer der allerede findes, samt nødvendige forestillinger om det fremtidigt mulige.

Referencer

- Bogadóttir, Ragnheiður (2025a), “The Anthropocene Faroes: Othering fossil imaginaries for the sustainability transformation”, I A. Isfeldt og F. Gaini, red., *Sea of Change: A Faroese ethnography written from within*, Tórshavn: Fróðskapur, pp. 107-30.
- Bogadóttir, Ragnheiður (2025b), “Føroyar, umhvørvi og veðurlag: frá eftirbáti til undangonguland”? i R.W Poulsen, J.C.S. Justinussen, R. Ólavson og H. Skorini, red., *Heimsins nalvi: Føroyskur uttanríkispolitikkur í fjórðingsöld*, Tórshavn: Fróðskapur/Faroe University Press, pages 161-70.
- Bogadóttir, Ragnheiður (2020), “The social metabolism of quiet sustainability in the Faroe Islands”, *Sustainability*, 12(2), 735.
- Bogadóttir, Ragnheiður og Elisabeth Skarðhamar Olsen (2017), “Making degrowth locally meaningful: the case of the Faroese grindadráp”, *Journal of Political Ecology*, 24(1): 504-18.
- Gaini, Firouz (2011), “Cultural rhapsody in shift”, i Firouz Gaini, red., *Among the islanders of the North: An anthropology of the Faroe Islands*, Tórshavn: Faroe University Press, pp. 132-62.
- Hagstovan/Statistics Faroe Islands (2025), 27. september, https://statbank.hagstova.fo/pxweb/fo/H2/H2__UO__UO03/ork_oljun.px/table/tableViewLayout2/
- Hajer, Maarten A. (1995), *The politics of environmental discourse: Ecological modernization and the policy process*, Clarendon Press.
- Hajer, Maarten A. og Wytske Versteeg (2018), “Imagining the post-fossil city: why is it so difficult to think of new possible worlds”? *Territory, Politics, Governance*, 7(2): 122-34.
- Hermannsdóttir, Turið (2022), “Maneuvering in silence: Abortion narratives and reproductive life histories from the Faroe Islands”, *Medical Anthropology*, 41(8): 810-23.
- Mol, Arthur P.J. og Gert Spaargaren (2000), “Ecological modernisation theory in debate: A review”, *Environmental politics*, 9(1): 17-49.
- Nolsøe, Turið og Turið Hermannsdóttir (2024), *Abort: Grundgevingar fyri rættinum at velja sjálv*.
- Nolsøe, Turið og Turið Hermannsdóttir (2025), ”Selvbestemmelsens dilemma: mellem kropslig autonomi og national autonomi på Færøerne”, i U.P. Gad, red., *Dilemmaer i rigsfællesskabet: Organisationen af udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik under hybrid suve-*

- rænitet, Dansk Institut for Internationale Studier, DIIS, pp. 17-20.
- Ormstrup Vestergård, Louise et al. (2022), *Selvforsyning af fødevarer i fem nordiske øsamfund: Bornholm, Færøerne, Grønland, Island og Åland*, Nordic Council of Ministers, <http://dx.doi.org/10.6027/temanord2022-528>
- Plieninger, Tobias, Ragnheiður Bogadóttir, Nora Fagerholm, Eyðfinn Magnussen, Anton S. Olafsson, Christopher M. Raymond og Laura N. Verbrugge (2025), "Exploring values, rules, and knowledge around traditional hunting in a rapidly developing society", *People and Nature*, 7(4): 777-89.
- SEV (2025), 27. september, www.sev.fo/english/about-us/powering-an-island-community-with-100-renewables
- Schmelzer, Matthias og Melissa Büttner (2024), "Fossil mentalities: How fossil fuels have shaped social imaginaries", *Geoforum*, 150, 103981.
- Simonsen, Kim (2018), "Elevating the Early Modern North: The Case of the Faroe Islands," i Dolly Jørgensen og Virginia Langum, red., *Visions of North in Premodern Europe*, Turnhout: Brepols Publishers, pp. 287-306.
- Sjókovin/Blue Resource (2024), "Ársfrágreiðing Sjókovans um fiskivinnuna 2023"/Annual report on the fisheries industry 2023, www.sjokovin.fo/fiskivinnan2023
- Skorini, Heini, Herit Albinus og Sølvará Hans Andrias (2022), "Færøerne mellem religiøs vækkelse og sekularisering: En nordisk undtagelse bliver til", *Økonomi & Politik*, 95(1): 88-110.
- Spaargaren, Gert og Arthur P. J. Mol (1992), "Sociology, environment, and modernity: Ecological modernization as a theory of social change," *Society & Natural Resources*, 5(4): 323-44.
- Umhvørvisstovan/Faroese Environment Agency (2024), 27. september, www.us.fo/orkuframleidsla-og-orkunyt-sla-i-foroyum-i-2023/
- Watts, Laura (2018), *Energy at the end of the world: An Orkney Islands saga*, Cambridge, MA: The MIT Press.